

Tíðargreinin: eitt íkast til føroyska orðaskiftið

Hevur tú hug at gera títt íkast til føroyska kjakið í 2008?

Send eina grein til dotir@sosialurín.fo

Kravið er, at greinin er millum 8.000 og 10.000 tekn og skrivað í essay stíli

Næstu ferð: Lisbeth Nebelong,
Føroyingar á nýggjari kós

Heimleys vitan

»Hvat skal eg gera?« sigur lærarin ráðaleysur. »Tey eru sekstan ára gomul, vita alt um internetið, men duga ikki at halda einum blýanti. Hvat skal eg gera?« tekur lærarin uppáttur og suffar

Orðini fella í einari modernaðari skúlastovu fyri jól. Ein heilan fyrrapart hevur flokkurin við sjálðsamari fynd skifti orð um teldutøkar miðlar, spøl og film. Næmingarnir eru sjálðsama væl fyrri og duga at venda og snara hvørjum smáluti í filminum um »Borat« og teldu-spælinum »World of Warcraft«.

Mált eftir skúlans alin eru hesi ungu virðisleys, outcasts. Uttan at seta orð á støðuna, eru tey fullgreið um teirra skúlaliga ódugnaskap. Ávegis til vitanarsamfelagið, eru tey heimleys. Skúlin gevur teim ikki innivist, tí hann dugir ikki at máta teirra førleika

Men tíðindi lurta tey ikki eftir. Lesa ikki bløðini og lut-taka ikki í bóklígu mentan skúlans. Meðan frægari er við gentunum, eru dreingirnir bóklíga ómælandi. Mált eftir skúlans alin eru hesi ungu virðisleys, outcasts. Uttan at seta orð á støðuna, eru tey fullgreið um teirra skúlaliga ódugnaskap.

Ávegis til vitanarsamfelagið, eru tey heimleys. Skúlin gevur teim ikki innivist, tí hann dugir ikki at máta teirra førleika. Hann er ikki á nakrari tímatálvu, førleikin. Kann ikki setast inn í ein fyrakantaðan kassa, sum ein lærari kann máta, meta og viga.

Innan tey hava slept tvungnu skúlagongdini, hava tey longu sannført seg sjálvan um, at tað er ókul at vera klók.

Útihýstir dreingir

Hyggja vit at dreingjum og teirra fragd at spæla ógvuslig telduspøl, siggja harðskapsfilm og lurta eftir heavy rokk, kunnu vit staðfesta at hesin

dugnaskapur er útihýstur í dagsins skúla. Hóast tað er ásett við lóg, at skúlin skal taka støði í hinum einstaka næminginum.

Svenski granskarin Keith Roe vísir í bókini »Váld frá alla háll« (Bokforlag Symposium 1993) at eitt tætt samband er millum at siggja nógvan harðskapsfilm, at vera úr arbeiðarastættini og at fáa javnt vánalig støðumet í skúlanum. At verða við í einum vinarskara, ið summi kalla banda, sum javnan hyggur at harðskapsfilmi, kann tí skiljast sum ein sjálvsverja, tá sjálvvirðið verða hótt ikki bara heima, men eisini í skúla.

Roe sigur, at dreingir úr arbeiðarastættini, sum saman við javnlíkum spæla nógv við teldu og hyggja nógv at filmi, sjáldan fáa høvi at vísa teirra førleika í skúlanum. Hetta tí, at skúlin byggir á miðalstættina og hennara avmarkaðu hugsan um dannilsi, har spæl og leikur ikki tænar persónliga mennandi endamálum og tí eru útihýst, sigur hann.

Lykilin til framtíðar-samfelagið

Undanfarna ár teknaðu PISA-fólkini eina vangamynd av

føroyska skúlanum. Myndin avdúkaði so vánaligar førleikar, at vit kendu okkum sum sligin á nevið. Lukkutið fór Skúla-blaðið straks undir miðvísa tíðindatænastu og eydnaðist at seta skúlamál ovast á breddan í øllum miðlum.

Skúlin, har øll hava gingið og tískil altíð hava eina lógliga meining um, er sum aldri áður vorðin kjakevni. Rætt sum valutatiðindi, ið komu til, tá Sparikassin setti ein journalist í starv, so blivu skúlatiðindi ein natúrligur partur av almenna kjakinum, tá fólk varð sett at røkja hesa uppgávu. Men so hendi lítið meir. Uttan onkur smávegis játtan her og har, mest sum bara fyrri at bøta um ringu samvitskuna hjá teim tinglimum, ið eisini eru lærarar og nú skulu hyggja foreldur í eyguni.

Tí børnini eru framtíðar politikkur og – kunnu vit illa-vorðin leggja afturat – púra opin fyrri manipulasjon og inndoktrinerung. Soleiðis eru korini fyrri innlæring. Og ikki var tað uttan orsök, at russar sum tað fyrsta eftir kollveltingina, lögdu seg eftir at hava ein góðan og væl skipaðan skúla. Tað var alt um at gera, tí har var lykilin til framtíðar sam-

TÍÐARGREININ

Birgir Kruse,
journalist og ritstjóri

felagið. Tilætlaðar samfelags-broytingar eru bestar at fremja í uppælingini.

Gott er, sum er

Nú er væl frálíðið síðani undan-kanning og hin veruliga PISA-kanningin komu fram. Men hvar eru politikararnir? Hvi er eingin ætlan komin fram, hvussu vit bjarga okkum úr hesi óunnulugu støðu, har eingin bati hómast, men bara eitt illa útborðið barna- og ungdomslið? Hvør skal laga framtíðarsamfelagið, og leggja lunnar undir Visjón 2015? Her hómast eingin ætlan, bert innantóm herðröp.

Grundandi yvir hesar spurningar, gerist eg meir og meir sannførdur um, at júst hetta er støðan, okkara fólkavaldu politikarar, har av nógvir eru lærarar, vilja hava okkum at støðast í og vera fegin um.

Eftir sum fólkavaldu løgtingslimirnir ikki vilja játta skúlanum tað, sum hann skal-pógvað hevur brúk fyri, so

mugu vit ásanna at støðan, politiskt betraktað, er í fínasta lagi. Politiski viljin er at halda skúlan, har sum hann er. Ikki eitt vet betri, annarleiðis ella hægri. Men júst so sum hann er.

Tí skúlin staðfestir stætta-samfelagið. Tann førleika hevur eingin annar stovnur ella intriv, alment ella privat, í okkara samfelagi. Og við PISA-kanningini hevur Mentamálaráðið givið politisku skipanini ein leist at skera skúlan eftir.

Í øllum einfaldni, og sum um tað var ein vinnulig fyrirteka, verður úrslitið í PISA sett sum nýtt ýti hjá politikarum. Boðskapurin skal vera einfaldur. Men teir gloyma, at tað er skúli ongantíð. Og við síni einfaldu hugsan um skúla, verður stætta-býti meitlað í forniskan stein. Soleiðis skal skúlin virka. Hann skal verða eitt amboð at varðveita stættarsamfelagið til ævigar tíðir.

Og so kunnu politikarar kropp á kroppi siga, at skúlin er sum ein supertankari, ið tekur drúgvu tíð at venda. Drúgvvari enn eitt valskeið. Tann tankin kostar so einki. Men ímeðan gongur tíðin. Og valskeið dettur av valskeiði.

Klók børn klók foreldur

Øll varnaðust vit stóru yvirskriftina, at klók børn hava klók foreldur. Hetta er ein av stóru staðfestingunum í aktuella PISA-kanningini. Restin av kanningini eru smámunir.

Felagsskapurin Heim og Skúli staðfesti longu á heysti 2006, at foreldur hava ein avgerandi leiklut fyrri læringina hjá barninum. Men samstundis vísti felagsskapurin á nýggja gransking, sum staðfestir, at foreldranna týðningur sum lærarar fyrri børnini, hvørur ikki, tá tey byrja í skúla.

Umframt at samanhangur er millum dugnaligar næmingar og vælútbúgvinn foreldur, vísir felagsskapurin eisini á ein størri samanhang, ið er millum dugna-semi hjá næminginum og møguleikarnar hjá barninum at samrøða við áhugað vaksin í heiminum.

Foreldrini – sum áður hava verið gjøgnum skúlskipanina – hava altso størri týðning fyrri læringina enn sjálvur skúlin. Og her er týðningarmikið at gera sær greitt, at næminga-avrik og dugnaskapur ganga

